

Een eeuwigdurende kalender?**Leo van der Lucht****Van Kempen & Begeer**

Bij het opruimen van oude spullen kwam ik een bijna zwart uitgeslagen schijf tegen. Mijn eerste gedachte was een kleine rekenschijf, maar na veel poetsen was het een zilveren schijf met zon-, maand- en dagindeling. Het bleek een zilveren replica te zijn van een eeuwigdurende kalender, die was vervaardigd door *De Koninklijke Van Kempen & Begeer* zilverfabriek in Voorschoten. Die firma noemt de schijf uit de 18^e eeuw een *Perpetual Calendarium*, of *hard disk*.

De zilveren, eeuwigdurende kalender is heel zwaar en stevig. De diameter is 7 cm en hij weegt 91 gram. Hij is in 1997 in beperkte oplage uitgegeven. Zie foto's 1 en 2. Het origineel bevindt zich in het Nederlands Zilvermuseum in Schoonhoven

Foto 1: Voorzijde.

Foto 2: Achterzijde.

Een eeuwigdurende kalender?

De term *eeuwigdurende kalender* is binnen de KRING niet onbekend. Zie het hierna volgende artikel van Nico Smalenburg.

Toen de IM2007 zou worden gehouden in Nederland, in Lelystad en Enkhuizen, was er bij het organiserende comité het idee ontstaan om de participanten een eeuwigdurende kalender cadeau te geven. Die eeuwigdurende kalender was ooit ontworpen door William Downer (1920 - 2006) die archivaris bij de gemeente Leiden was geweest.

Het ontwerp was uniek. De KRING wilde het in kleine oplage publiceren (zie foto 3). Helaas door een onduidelijkheid en een fout in het ontwerp heeft het comité er van afgezien.

Al eerder heeft Chris Hakkaart (zie MIR 49) een beschrijving gegeven van *een rekenschuif voor de berekeningen van de dag van de week* waarin wordt uitgelegd hoe een dergelijke kalender werkt.

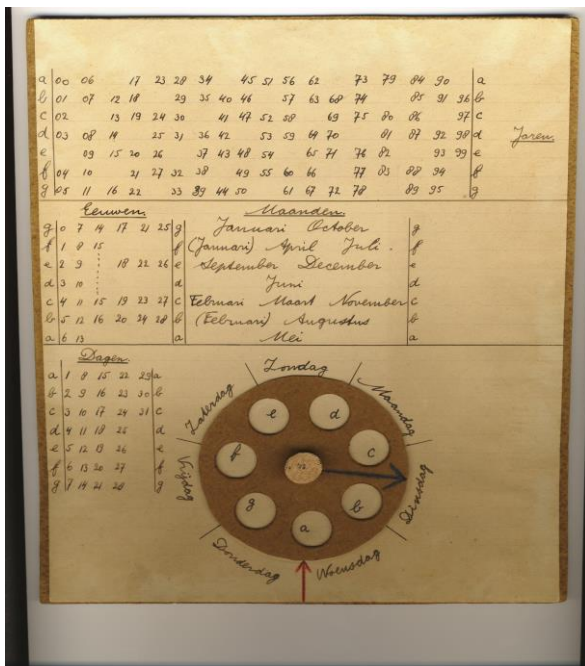

Foto 3: Eeuwigdurende kalender van William Downer.

Het doel van eeuwigdurende kalenders is om, bij een gegeven datum, te berekenen op welke dag van de week deze datum valt.

Vanaf de middeleeuwen tot ongeveer de jaren dertig van de 20^e eeuw waren kalenders zo kostbaar dat veel mensen slechts wilden investeren in een eeuwigdurende kalender. Kalenders bleven geruime tijd na de uitvinding van de boekdrukkunst duur, omdat het zetten van de tabellen hoge eisen stelt aan de expertise van de drukker. Van zo'n kalender verwachtte men in de eerste plaats overzicht. De eeuwigdurende kalenders die tegenwoordig in agenda's nog worden afgedrukt (of op

vele websites op het internet) zijn functioneel in het bepalen van één enkele datum in het verre verleden of de verre toekomst, maar voor het alledaagse gebruik zijn ze minder geschikt.

Toch kan er een vraagteken worden gezet bij de aanduiding *Perpetual Calendarium* door Van Kempen en Begeer, want deze schijf blijkt niet in staat te zijn om bij een gegeven datum te berekenen op welke dag van de week die datum valt.

Wat berekent de schijf?

De schijf bestaat uit drie gedeelten die door verdraaiing ten opzichte van elkaar informatie geven. Hij vertelt tussen welke tijdstippen elke maand de zon opkomt en ondergaat, alsmede de lengte van de dag en de lengte van de nacht.

Ook wordt gelijktijdig aangegeven in welk dierenriemteken (*zodiak*) de maand valt. Hij vermeldt bovendien bij elke maand het aantal dagen en geeft, na instelling, de dagen van de week in de lopende maand aan. Een uitgebreid overzicht van feestdagen in de 18e eeuw is ook aanwezig. In één opzicht is het een *eeuwigdurende* aanduiding omdat die voor elk jaar geldt. Eigenlijk was deze schijf veel meer geschikt voor alledaags gebruik dan een *echte* eeuwigdurende kalender.

Waarschijnlijk was dit niet een instrument dat uit kostenoopt door iedereen kon worden aangeschaft. Hoewel de minutenwijzer voor het eerst op een klok werd aangebracht in 1577 duurde het nog heel lang voordat iedereen een klok had met minutenwijzer. Het kwam er ook nog niet zo heel erg op aan en de schijf geeft een variatie bij zonsopgang en zonsondergang van 30 minuten per maand. Voor een achttiende-eeuwse burger voldeed dit prima.

Opmerkelijk is dat het zodiak-teken, dat is aangegeven bij een betreffende maand, voor de gehele periode van de eerste tot en met de laatste dag in die maand geldt, terwijl de wisseling van dierenriemteken in werkelijkheid rond de 21^e van een maand plaatsvindt.

Van Kempen & Begeer vermeldt dat de schijf een zakkalender voor zeelieden was op hun lange reizen. Ik denk zelf niet dat dit instrument daarbij heel handig was, omdat bij een grotere afstand, vanaf de breedtegraad, waar Nederland op ligt, de gegeven waarden voor zonsopgang en zonsondergang teveel gaan afwijken.

Al met al wel is dit toch wel een leuke *hard disk*.

Bronnen

[1] <https://www.kempen-begeer.nl/>

[2] https://nl.wikipedia.org/wiki/Eeuwigdurende_kalender